

ПРОПОЗИЦІЇ

Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів,
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України
щодо врегулювання деяких питань, пов'язаних із застосуванням
арешту майна»

народний депутат України Мазурашу Георгій Георгійович
(ініціатор (ініціатори) законопроекту)

реєстраційний номер 8227-1 від 12 грудня 2022 р.
до першого читання

1. АРМА підтримує законопроект із зауваженнями.

2. Відповідно до пояснювальної записки, законопроект розроблено у зв'язку з необхідністю врегулювання на законодавчому рівні питання застосування арешту майна під час кримінального провадження з метою забезпечення відновлення законних прав осіб на майно та уникнення зловживань у застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження, а також у зв'язку з необхідністю встановлення конкретних форм відповідальності слідчих та прокурорів за невиконання судових рішень про відмову у накладенні арешту на майно та про скасування арешту на майно.

Цей законопроект є альтернативним до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо врегулювання деяких питань, пов'язаних із застосуванням арешту майна» (реєстр. № 8227 від 24.11.2022).

Так, законопроектом пропонується внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), якими:

встановлюється відповідальність слідчого, прокурора у порядку регресу перед державою в розмірі виплаченого з бюджету відшкодування через неправомірні рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора;

встановлюється персональна майнова відповідальність слідчого, прокурора за незаконне, усупереч рішенням суду, неповернення майна особі, в якій воно було вилучено;

надається можливість перегляду застосування арешту майна, накладеного під час досудового розслідування, на стадії підготовчого судового засідання та/або на стадії судового розгляду за клопотанням власника або володільця майна, його представника, та скасування судом арешту майна, якщо стороною обвинувачення не надано суду підтверджуючих документів щодо права власності обвинуваченого на арештоване майно та не доведено необхідність арешту майна на стадії підготовчого судового засідання, судового розгляду;

встановлюється, що у випадку наявності ухвали для усунення недоліків, відмови у задоволенні або частковому задоволенні клопотання про арешт майна, наявності судового рішення про часткове чи повне скасування арешту майна, *вилучене в особи майно повертається особі, у якій воно вилучене негайно, але не пізніше 24 годин після закінчення встановленого суддею строку*, а у разі звернення в межах встановленого суддею строку з клопотанням після усунення недоліків – після розгляду клопотання та відмови в його задоволенні;

визначається, що витрати за зберігання тимчасово вилученого майна не можуть бути покладені на особу, у якій це майно було вилучене, у разі відмови слідчого судді, суду у задоволенні клопотання про арешт майна чи скасування арешту майна;

передбачається обв'язок слідчого судді під час розгляду клопотання про арешт майна, за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна, а також, за клопотанням учасників розгляду, перевірити законність постанови слідчого (прокурора) про визнання речовим доказом вказаного майна;

встановлюється заборона на повторне звернення слідчого, прокурора, цивільного позивача з клопотанням про арешт того самого переліку і виду майна на тих самих підставах до слідчого судді, суду у разі відмови у задоволенні або частковому задоволенні клопотання про арешт майна, повного або часткового скасування арешту тимчасово вилученого майна;

встановлюється заборона на звернення слідчого, прокурора, цивільного позивача з клопотанням про арешт майна як речового доказу, до слідчого судді, суду у разі наявності судового рішення про незаконність постанови слідчого, прокурора про визнання такого майна речовим доказом, що набрало законної сили;

доповнюються інші норми Кримінального процесуального кодексу України стосовно встановлення конкретних строків повернення вилученого майна особі, в якій воно було вилучено, у разі недотримання строків на звернення до слідчого судді, суду із відповідними клопотаннями, у разі недотримання слідчим суддею, судом строків на розгляд клопотання про арешт майна чи про скасування арешту майна;

встановлюється, що вважається належним чином врученою слідчому, прокурору копія ухвали суду щодо вирішення питання про арешт майна у разі її надсилання особою, в якій майно було вилучено та/або її захисником чи представником, та за наявності підтвердження про отримання копії ухвали відповідним органом досудового розслідування, відповідним органом прокуратури, для унеможливлення затягування строків повернення майна після відмови суду у накладення арешту, скасування арешту

Так, зокрема, законопроектом пропонується у статті 174 КПК передбачити, що у разі скасування арешту, майно повертається слідчим,

прокурором особі, в якій майно було вилучено, негайно, але не пізніше 24 годин після відповідної процесуальної дії.

Окрім того, пропонується доповнити статтю 174 КПК, зокрема, новою частиною шостою, яка передбачатиме, що у випадку скасування арешту майна, а також у випадках, коли арешт майна вважається скасованим відповідно до КПК, вилучене майно, кошти, негайно повертаються особі, у якій це майно, кошти було вилучено.

Варто зазначити, що відповідно до частини першої статті 170 КПК, арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовується у встановленому цим Кодексом порядку.

Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у АРМА, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб. Слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у АРМА, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб.

Частиною першою статті 19 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон) визначено, що АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, у тому числі як захід забезпечення позову - лише щодо позову, пред'явленого в інтересах держави, із встановленням заборони розпоряджатися та/або користуватися такими активами, а також у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави із встановленням заборони користуватися такими активами, сума або вартість яких перевищує 200 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня відповідного року.

Зазначені активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів, копії яких надсилаються АРМА не

пізніше наступного робочого дня після їх винесення (надання) з відповідним зверненням прокурора.

Відповідно до пункту 4 частини першої статті 1 Закону, управління активами - діяльність із володіння, користування та розпорядження активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави і вирішено питання про їх передачу АРМА, тобто забезпечення збереження активів, збереження (за можливості - збільшення) їх економічної вартості, передача їх в управління або реалізація активів у випадках та порядку, передбачених цим Законом, а також реалізація активів, конфіскованих у кримінальному провадженні чи стягнених за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими.

Окрім того, згідно з абзацом сьомим частини шостої статті 100 КПК, речові докази вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - за рішенням слідчого судді, суду АРМА, для здійснення заходів з управління ними з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, а речові докази, зазначені в абзаці першому цієї частини, такої самої вартості – для їх реалізації з урахуванням особливостей, визначених законом.

Доцільно зазначити, що в управління АРМА може бути передано рухоме майно, нерухоме майно, грошові кошти тощо. Як показує практика, в управління АРМА передаються найрізноманітніші активи – від незібраного врожаю до самохідних бурових установок.

Так, порядок управління грошовими коштами визначено статтею 20 Закону, управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами – статтею 21 Закону. Порядок управління активами у виняткових випадках статтею 21¹ Закону.

Отже, відповідно до частини третьої статті 20 Закону визначено, що, у разі надходження винесеного у межах наданих законом повноважень рішення прокурора або судового рішення, що набрало законної сили, яким скасовано арешт розміщених на рахунках АРМА грошових коштів або банківських металів, АРМА перераховує відповідні кошти та нараховані за ними проценти або здійснює переказ банківських металів та нарахованих за ними процентів на рахунок їх законного власника протягом трьох робочих днів з дня надання ним інформації про реквізити рахунка.

Частиною восьмою статті 21 Закону визначено, що у разі надходження винесеного у межах наданих законом повноважень рішення прокурора або судового рішення, що набрало законної сили, якими скасовано арешт прийнятих в управління активів та/або скасовано передачу активів в управління АРМА, за умови наявності судового рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень, АРМА протягом десяти робочих днів повертає їх законному власнику.

Рішення прокурора, яким скасовано арешт та/або скасовано передачу активів в управління АРМА, направляється до АРМА прокурором, а відповідне судове рішення, що набрало законної сили, - судом, слідчим суддею, стороною кримінального провадження, представником юридичної або фізичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

У разі якщо активи, щодо яких було скасовано арешт, були реалізовані АРМА у встановленому цим Законом порядку, одержані кошти, а також проценти, нараховані як плата за користування банком такими коштами, повертаються АРМА у безготівковій формі особі, яка була законним власником таких активів на момент їх реалізації, протягом десяти робочих днів з дня отримання відповідного рішення про скасування арешту та реквізитів рахунку такої особи.

У свою чергу, у виняткових випадках управління активами, зазначеними в частині першій статті 21 Закону, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, може здійснюватися шляхом їх передачі в управління підприємству, установі, організації, що належить до сфери управління міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, або господарському товариству, 50 і більше відсотків акцій (часток) якого знаходиться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків (далі - підприємство), на підставі рішення Кабінету Міністрів України без дотримання вимог, передбачених частиною другою статті 21 цього Закону.

У разі надходження рішення прокурора або судового рішення, що набрало законної сили, яким скасовано арешт прийнятих в управління активів, управління такими активами припиняється, а активи підлягають поверненню законному власнику у встановленому Законом порядку.

Разом із тим доцільно зауважити, що відповідно до абзацу другого частини другої та абзаців другого, третього частини третьої статті 21 Закону, управління активами здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до глави 70 Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Дія договору про управління активами припиняється у разі скасування арешту прийнятих в управління активів або їх конфіскації, спеціальної конфіскації, іншого судового рішення про їх стягнення в дохід держави.

Ці та інші умови управління активами зазначаються в договорі між АРМА та управителем.

Аналіз зазначених положень Закону свідчить, що строки повернення активів, які було передано в управління АРМА, врегульовано Законом з урахуванням того, що активи передаються в управління відповідним управителям на підставі договорів, укладення та розірвання яких регулюються Цивільного кодексу України.

Таким чином, запропоновані законопроектом положення у разі їх ухвалення спричинять юридичну невизначеність, оскільки не враховують особливостей арештованого майна, переданого в управління АРМА.

Разом із тим, редакція запропонованої частини п'ятої статті 174 КПК передбачає, що арешт майна, накладений під час досудового розслідування, переглядається на стадії підготовчого судового засідання та/або судового розгляду за клопотанням власника або володільця майна, його представника, та скасовується судом, якщо сторона обвинувачення не надасть суду докази, що підтверджують право власності обвинуваченого на арештоване майно, не доведе необхідність арешту майна на стадії підготовчого судового засідання та/або судового розгляду.

При цьому, як уже зазначалося, статтею 170 КПК визначено, що арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовується у встановленому цим Кодексом порядку.

Окрім того, стаття 64² КПК відносить до учасників кримінального провадження третю особу, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

Отже, положеннями КПК передбачено, що арешт може бути накладено не лише на майно, яке перебуває у праві власності обвинуваченого.

Враховуючи викладене, АРМА підтримує законопроект із зазначеними зауваженнями та вважає, що він має бути доопрацьований до другого читання.

**Т.в.о. Голови Національного
агентства України з питань
виявлення, розшуку та
управління активами,
одержаними від корупційних та
інших злочинів**

_____ 2022 р.

Дмитро ЖОРАВОВИЧ